

จริยธรรมการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในสถาบันอุดมศึกษา: กรอบแนวทางสำหรับ นักศึกษาและคณาจารย์*

THE ETHICS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE USE IN HIGHER EDUCATION: A FRAMEWORK FOR STUDENTS AND FACULTY MEMBERS

วิไลวรรณ ทองใบอ่อน

Wilaiwan Thongbaion

คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยคริสเตียน

Multidisciplinary College, Christian University of Thailand

Corresponding Author E-mail: wthongbaion@gmail.com

บทคัดย่อ

การบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์ เข้าสู่แวดวงอุดมศึกษาก่อให้เกิดทั้งโอกาสและความท้าทายทางจริยธรรมในระดับที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. วิเคราะห์ประเด็นท้าทายเชิงจริยธรรมที่สำคัญจากการใช้ AI ในการเรียนการสอนและการวิจัย และ 2. เสนอกรอบแนวทางเชิงจริยธรรม ที่เป็นรูปธรรมสำหรับนักศึกษาและคณาจารย์ การทบทวนวรรณกรรมพบว่า ความท้าทายหลัก ได้แก่ ความซื่อสัตย์ทางวิชาการ อคติในอัลกอริทึม ความเป็นส่วนตัวของข้อมูล และการลดทอนทักษะการคิดขั้นสูง เพื่อรับมือกับประเด็นเหล่านี้ จึงได้พัฒนากรอบแนวทาง 5 มิติ ได้แก่ 1. ความโปร่งใสและความรับผิดชอบ 2. ความซื่อสัตย์ทางวิชาการในยุคดิจิทัล 3. ความเสมอภาคและความเป็นธรรม 4. การปกป้องข้อมูลและความเป็นส่วนตัว และ 5. การเรียนรู้โดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง กรอบแนวทางนี้มุ่งสร้างวัฒนธรรมการใช้ AI อย่างมีวิจารณญาณ สร้างสรรค์ และมีความรับผิดชอบต่อสังคม

คำสำคัญ: จริยธรรมการศึกษา; อุดมศึกษา; ความซื่อสัตย์ทางวิชาการ; ปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์

Abstract

The integration of Artificial Intelligence (AI), particularly Generative AI, into higher education has brought unprecedented opportunities along with significant ethical challenges. This article aims to 1. analyze key ethical issues arising from the use of AI in teaching, learning, and research, and 2. propose a concrete ethical framework for students and faculty members. A review of relevant literature reveals four main areas of concern: academic integrity, algorithmic bias, data privacy, and the decline of higher-order thinking skills. To address these challenges, a five-dimensional ethical framework was developed, encompassing 1. Transparency and Accountability, 2. Digital Academic Integrity, 3. Fairness and Equity, 4. Data Privacy and Confidentiality, and 5. Human-Centered Learning. This framework seeks to foster a culture of AI use in higher education that is critical, creative, and socially responsible.

Keywords: Educational Ethics; Higher Education; Academic Integrity; Generative Artificial Intelligence

บทนำ

การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคแห่งปัญญาประดิษฐ์ โดยเฉพาะแบบจำลองภาษาขนาดใหญ่ (Large Language Models: LLMs) ได้แก่ GPT (Generative Pre-trained Transformer) จาก OpenAI และ Gemini จาก Google ได้เปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ด้านการศึกษาอย่างรวดเร็ว เครื่องมือเหล่านี้ทำหน้าที่มากกว่าซอฟต์แวร์ทั่วไป เพราะสามารถสร้างสรรค์เนื้อหา วิเคราะห์ข้อมูลที่ซับซ้อนจำนวนมาก และสนทนาโต้ตอบได้อย่างใกล้เคียงมนุษย์ (Bozkurt, 2023; Dwivedi et al., 2023) อย่างไรก็ตาม ความสามารถนี้ได้ก่อให้เกิดคำถามทางจริยธรรม เช่น การคงไว้ซึ่งความซื่อสัตย์ทางวิชาการ การผลิตซ้ำอคติในข้อมูล และการพึ่งพาเทคโนโลยีที่อาจลดทอนการคิดเชิงวิพากษ์ของผู้เรียน (Cotton et al., 2023)

ดังนั้น การสร้างความเข้าใจร่วมกันและกำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนจึงเป็นสิ่งจำเป็น บทความนี้มีเป้าหมายเพื่อเสนอกรอบแนวคิดเชิงจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในบริบทอุดมศึกษา เพื่อให้สถาบัน นักศึกษา และคณาจารย์สามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างมีความรับผิดชอบและยั่งยืน

การทบทวนวรรณกรรม: ประเด็นท้าทายเชิงจริยธรรมของ AI ในอุดมศึกษา

1. ความซื่อสัตย์ทางวิชาการและภาวะผู้สร้างสรรค์

ประเด็นท้าทายที่เป็นหัวใจสำคัญและถูกอภิปรายอย่างกว้างขวางที่สุด คือ การสั่นคลอนของความซื่อสัตย์ทางวิชาการ (Academic Integrity) และภาวะผู้สร้างสรรค์ (Authorship) ซึ่งเส้นแบ่งที่เคยชัดเจนระหว่างการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกกับการลอกเลียนวรรณกรรม (Plagiarism) ได้เลือนรางลง การใช้ AI ในระดับพื้นฐาน เช่น การตรวจสอบไวยากรณ์ หรือการปรับแก้สำนวน อาจถูกมองว่าเทียบเท่ากับการใช้โปรแกรมตรวจพิสูจน์อักษรทั่วไป แต่เมื่อความสามารถของ AI ขยับไปสู่การสร้างเนื้อหาทั้งย่อหน้า การสรุปประเด็น หรือแม้กระทั่งการเขียนเรียงความทั้งฉบับตามคำสั่ง การกระทำดังกล่าวได้ก้าวข้ามเส้นแบ่งไปสู่การกระทำที่เรียกว่า “AI Plagiarism” ซึ่งเป็นการบิดเบือนภาวะผู้สร้างสรรค์อย่างร้ายแรง ดังที่ Salvagno et al. (2023) ได้ชี้ว่า การส่งผลงานที่ AI สร้างขึ้นทั้งหมดหรือส่วนใหญ่โดยอ้างว่าเป็นผลงานของตนเองนั้น ไม่เพียงแต่เป็นการทุจริต แต่ยังเป็นการทำลายกระบวนการเรียนรู้ที่ควรเกิดขึ้นจากการค้นคว้า การตกผลึกทางความคิด และการสังเคราะห์องค์ความรู้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ ปัญหาดังกล่าวยังทวีความซับซ้อนขึ้นจากข้อจำกัดของเทคโนโลยีที่พยายามจะเข้ามาแก้ไขปัญหานี้ กล่าวคือ เครื่องมือตรวจจับการใช้ AI (AI Detection Tools) ซึ่งหลายสถาบันนำมาใช้เป็นเกราะป้องกัน ยังขาดความแม่นยำที่น่าเชื่อถือ จากการศึกษาของ Weber-Wulff et al. (2023) พบว่า เครื่องมือเหล่านี้มีโอกาสเกิด ผลบวกลง (False Positive) ซึ่งหมายถึงการระบุว่าเป็นผลงานที่มนุษย์เขียนขึ้นนั้นสร้างโดย AI เหตุการณ์เช่นนี้ไม่เพียงสร้างความขัดแย้งระหว่างผู้สอนและผู้เรียน แต่ยังอาจนำไปสู่การลงโทษผู้บริสุทธิ์อย่างไม่เป็นธรรม ภาวะที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออกนี้ทำให้สถาบันอุดมศึกษาต้องเผชิญกับความท้าทายในการสร้างนโยบายที่สมดุลและสามารถส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ ขณะเดียวกันก็ธำรงไว้ซึ่งคุณค่าของความซื่อสัตย์ทางวิชาการอันเป็นเสาหลักของการศึกษา

2. อคติในอัลกอริทึมและความเสมอภาค

เบื้องหลังความสามารถอันน่าทึ่งของแบบจำลองภาษาขนาดใหญ่ คือ กระบวนการฝึกฝนจากชุดข้อมูลข้อความและรูปภาพปริมาณมากที่รวบรวมมาจากอินเทอร์เน็ต ซึ่งข้อมูลเหล่านี้เปรียบเสมือนกระจกที่สะท้อนสังคมมนุษย์อันเต็มไปด้วยอคติทางเชื้อชาติ เพศ ชนชั้น และวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกอยู่ (UNESCO, 2023) ดังนั้น เมื่อ AI เรียนรู้และสร้างผลลัพธ์จากข้อมูลเหล่านี้จึงเกิดความเสี่ยงสูงที่จะผลิตซ้ำอคติ (Reproducing Bias) และข้อมูลที่เหมารวม (Stereotype) ออกมาโดยไม่รู้ตัว ตัวอย่างเช่น AI อาจเชื่อมโยงบทบาททางอาชีพกับเพศสภาพตามค่านิยมดั้งเดิม อาจนำเสนอประวัติศาสตร์จากมุมมองของชาติตะวันตกเป็นหลัก หรืออาจมองข้ามองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่ใช่กระแสหลัก การที่นักศึกษาหรือแม้แต่คณาจารย์นำข้อมูลที่ผลิตซ้ำอคติเหล่านี้ไปใช้โดยขาดการตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์อย่างถี่ถ้วน อาจนำไปสู่การตอกย้ำความเข้าใจที่ผิดและส่งผลต่อความไม่เป็นธรรมทางสังคมจากรุ่นสู่รุ่น

ผ่านระบบการศึกษา นอกเหนือจากอคติที่แฝงอยู่ในเนื้อหาแล้ว ความท้าทายอีกประการหนึ่ง คือ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึง (Access Inequality) เครื่องมือ AI ในปัจจุบันมีทั้งเวอร์ชันที่ใช้งานได้ฟรีซึ่งมีข้อจำกัด และเวอร์ชันพรีเมียมที่ต้องชำระค่าบริการ ซึ่งมักจะมาพร้อมกับความสามารถที่สูงกว่า ข้อมูลที่ทันสมัยกว่า ตลอดจนประสิทธิภาพที่ดีกว่า สถานการณ์นี้กำลังสร้าง “ช่องว่างดิจิทัลระลอกใหม่” (A New Digital Divide) ในแวดวงการศึกษา นักศึกษาที่มีฐานะทางการเงินดีสามารถเข้าถึงเครื่องมือ AI ที่เป็นเลิศกว่า ทำให้ได้เปรียบในการค้นคว้าและทำรายงาน ในขณะที่นักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์อาจเข้าถึงได้เพียงเครื่องมือพื้นฐาน ปรากฏการณ์นี้ไม่เพียงขัดต่อหลักการความเสมอภาคทางการศึกษา แต่ยังอาจทำให้เกิดช่องว่างทางความรู้และโอกาสระหว่างกลุ่มนักศึกษามากยิ่งขึ้น (UNESCO, 2023) ดังนั้น การส่งเสริมการใช้ AI จึงต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการสร้างหลักประกันว่านักศึกษาทุกคนจะสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีพื้นฐานได้อย่างเท่าเทียมกัน

3. ความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของข้อมูล

ความสะดวกสบายในการใช้งานแพลตฟอร์ม AI สาธารณะจะต้องแลกมากับต้นทุนที่มองไม่เห็น นั่นคือ ข้อมูลของผู้ใช้งาน การที่นักศึกษาและคณาจารย์ป้อนคำสั่งหรือข้อมูลต่าง ๆ ลงในระบบไม่ว่าจะเป็นข้อมูลส่วนบุคคล แนวคิดสำหรับงานวิจัยที่ยังไม่ตีพิมพ์ ร่างรายงาน หรือข้อมูลที่ละเอียดอ่อนขององค์กร ล้วนก่อให้เกิดความเสี่ยงอย่างมีนัยสำคัญต่อความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของข้อมูล เนื่องจากแพลตฟอร์ม AI ส่วนใหญ่มักมีนโยบายในการนำข้อมูลจากผู้ไปใช้ในการฝึกฝน และพัฒนาแบบจำลองของตนต่อไป ซึ่งหมายความว่าข้อมูลเหล่านั้นอาจไม่ได้ถูกเก็บเป็นความลับอีกต่อไป และอาจถูกนำไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาตอย่างชัดเจน การกระทำเช่นนี้เปิดช่องให้เกิดการรั่วไหลของข้อมูลที่เป็นความลับ ซึ่งเป็นประเด็นที่น่ากังวล โดยเฉพาะในวงการวิจัยที่การรักษาความลับของแนวคิดและผลการทดลองก่อนการตีพิมพ์ถือเป็นสิ่งสำคัญสูงสุด (Dwivedi et al., 2023) สำหรับนักศึกษา ความเสี่ยงอาจอยู่ในรูปแบบของการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวในเรียงความที่นำไปให้ AI ช่วยแก้ไข หรือการอัปโหลดข้อมูลสำหรับทำโครงการกลุ่มซึ่งอาจมีข้อมูลของเพื่อนร่วมทีมอยู่ด้วย สำหรับคณาจารย์ความเสี่ยงอาจร้ายแรงยิ่งกว่านั้น เช่น การใช้ AI ช่วยสรุปข้อมูลผลการเรียนของนักศึกษา หรือการป้อนข้อมูลงานวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนซึ่งมีข้อตกลงในการรักษาความลับกับองค์กรภายนอก การรั่วไหลของข้อมูลเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะสร้างความเสียหายต่อตัวบุคคลและโครงการวิจัย แต่ยังอาจส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือของสถาบันอุดมศึกษาในภาพรวม ดังนั้น การสร้างความตระหนักรู้และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลที่ละเอียดอ่อนเมื่อต้องปฏิสัมพันธ์กับ AI จึงเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ในกรอบจริยธรรม เพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้งานอย่างไม่ระมัดระวัง

4. ผลกระทบต่อทักษะการคิดขั้นสูง

เป้าหมายสูงสุดประการหนึ่งของการศึกษาระดับอุดมศึกษา คือ การบ่มเพาะทักษะการคิดขั้นสูง (Higher-Order Thinking Skills) ซึ่งรวมถึงการคิดเชิงวิพากษ์ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน และการสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ ทักษะเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นจากการท่องจำ แต่เกิดจากกระบวนการที่ผู้เรียนต้องเผชิญกับความท้าทายทางปัญญา ค้นคว้าหาข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง ประเมินความน่าเชื่อถือ เปรียบเทียบมุมมองที่แตกต่าง และสังเคราะห์แนวคิดเหล่านั้นขึ้นมาเป็นข้อสรุปหรือผลงานที่เป็นของตนเอง กระบวนการที่ต้องใช้ความพยายามนี้เปรียบเสมือนการฝึกฝนสมองให้แข็งแรง อย่างไรก็ตาม การใช้ AI ที่ทำได้ “คำตอบสำเร็จรูป” ในเวลาเพียงไม่กี่วินาทีกำลังสร้างความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะ “การจ้ำจวนทางปัญญา” (Cognitive Offloading) ซึ่งผู้เรียนอาจเลือกทางลัดโดยการพึ่งพา AI แทนที่จะคิดด้วยตนเอง (Cotton et al., 2023)

เมื่อนักศึกษาสามารถใช้ AI เพื่อสรุปบทความ ร่างโครงเรื่อง หรือแม้กระทั่งเขียนเนื้อหาได้ การฝึกฝนทักษะที่จำเป็นต่าง ๆ จึงอาจถูกข้ามไปและอาจทำให้สูญเสียโอกาสในการเรียนรู้ที่จะแยกแยะระหว่างข้อมูลที่น่าเชื่อถือกับข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง ขาดความสามารถในการสร้างข้อโต้แย้งที่มีตรรกะ และหลักฐานรองรับ รวมถึงขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่เกิดจากการเชื่อมโยงองค์ความรู้ในระยะยาว ปรากฏการณ์นี้อาจนำไปสู่การผลิตบัณฑิตที่เชี่ยวชาญในการสร้างคำสั่ง แต่ขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่นายจ้างหรือผู้ประกอบการต้องการ ดังนั้นกรอบจริยธรรมจึงจำเป็นต้องเน้นย้ำถึงบทบาทของ AI ในฐานะผู้ช่วย หรือคู่มือ ที่ช่วยกระตุ้นการเรียนรู้ไม่ใช่ในฐานะผู้ทดแทนกระบวนการคิด

กรอบแนวทางเชิงจริยธรรม 5 มิติ สำหรับอุดมศึกษา

การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลที่ขับเคลื่อนด้วย AI ได้สร้างทั้งโอกาสและความท้าทายอันซับซ้อนให้กับสถาบันอุดมศึกษา การปฏิเสธหรือสั่งห้ามการใช้ AI อย่างสิ้นเชิงอาจไม่ใช่วิถีทางที่ยั่งยืนและอาจทำให้ผู้เรียนสูญเสียโอกาสในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับอนาคต ในทางกลับกันการเปิดรับโดยปราศจากแนวทางกำกับก็อาจนำไปสู่การกัดกร่อนคุณค่าหลักของการศึกษาได้ (Mhlanga, 2023) ดังนั้นเพื่อให้การใช้ AI เป็นไปในทิศทางที่ส่งเสริมการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการธำรงไว้ซึ่งความซื่อสัตย์ทางวิชาการ กรอบแนวทางเชิงจริยธรรม 5 มิติจะสามารถใช้เป็นเครื่องมือนำทางสำหรับนักศึกษาและคณาจารย์ในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับเทคโนโลยี AI อย่างมีความรับผิดชอบและเกิดประโยชน์สูงสุด

มิติที่ 1 ความโปร่งใสและความรับผิดชอบ (Transparency and Accountability)

รากฐานสำคัญที่สุดของการใช้ AI ในเชิงวิชาการคือการสร้างวัฒนธรรมแห่งความโปร่งใสและการะความรับผิดชอบที่ชัดเจน เนื่องจากแบบจำลอง AI ส่วนใหญ่ทำงานในลักษณะของ “กล่องดำ” (Black box) ซึ่งผู้ใช้ไม่สามารถตรวจสอบกระบวนการให้เหตุผลภายในได้อย่าง

สมบูรณ์ หลักการนี้จึงยืนยันว่า ผู้ใช้ต้องเป็นผู้รับผิดชอบสุดท้าย (Ultimate Accountability) ต่อผลลัพธ์ใด ๆ ที่เกิดจากการใช้งาน AI (Dwivedi et al., 2023) ผู้ใช้ไม่สามารถปิดภาระความรับผิดชอบไปให้เทคโนโลยีได้เมื่อเกิดข้อผิดพลาด ข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง หรือผลลัพธ์ที่แฝงด้วยอคติ

สำหรับนักศึกษา หลักการนี้หมายถึงการปฏิบัติหน้าที่อย่างซื่อสัตย์ในการเปิดเผยและอ้างอิง (Disclose and Attribute) การใช้เครื่องมือ AI ในทุกผลงานตามรูปแบบที่สถาบันหรือรายวิชากำหนด การกระทำดังกล่าวไม่ควรมองเป็นการยอมรับผิด แต่เป็นเครื่องหมายของความซื่อตรงทางปัญญา (Intellectual honesty) ที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการทำงานที่แท้จริง นอกจากนี้ นักศึกษาต้องมีทำการตรวจสอบความถูกต้อง (Fact-checking) ของข้อมูลที่ AI สร้างขึ้นอย่างเข้มงวด และต้องยอมรับผิดต่อข้อผิดพลาดทั้งหมดที่ปรากฏในงานของตนเอง ท้ายที่สุด นักศึกษาต้องตระหนักอยู่เสมอว่าตนเองคือผู้สร้างสรรค์ผลงานหลัก ที่ใช้ AI เป็นเพียงเครื่องมือเสริม ไม่ใช่ผู้รับจ้างเขียน

สำหรับคณาจารย์ การสร้างความโปร่งใสเริ่มต้นจากการกำหนดนโยบายการใช้ AI ในรายวิชาอย่างชัดเจน และสื่อสารให้นักศึกษาทราบผ่านประมวลรายวิชาตั้งแต่เริ่มต้นภาคการศึกษา นโยบายที่ชัดเจนจะช่วยลดความสับสนและความวิตกกังวลของนักศึกษา นอกจากนี้ คณาจารย์มีบทบาทสำคัญในการสอนวิธีการอ้างอิงการใช้ AI ที่ถูกต้อง ตามมาตรฐานสากล เช่น APA หรือ Chicago Style เพื่อให้ศึกษามีเครื่องมือในการปฏิบัติอย่างโปร่งใส และที่สำคัญที่สุดคือการสร้างวัฒนธรรมการสนทนาที่เปิดกว้างในชั้นเรียนเกี่ยวกับศักยภาพ ข้อจำกัด และความเสี่ยงของ AI เพื่อให้นักศึกษาสามารถใช้งานเทคโนโลยีได้อย่างมีวิจารณญาณ

มิติที่ 2 ความซื่อสัตย์ทางวิชาการในยุคดิจิทัล (Digital Academic Integrity)

คุณค่าของความซื่อสัตย์ทางวิชาการยังคงไม่เปลี่ยนแปลงแต่บริบทและเครื่องมือได้เปลี่ยนไปแล้ว กรอบจริยธรรมจึงต้องนิยามความซื่อสัตย์ในยุคดิจิทัลให้ชัดเจน โดยแยกแยะระหว่างการใช้ AI เพื่อ “สนับสนุนการเรียนรู้” กับการใช้ AI เพื่อ “หลีกเลี่ยงการเรียนรู้” (Cotton et al., 2023) การใช้เทคโนโลยีเพื่อทุจริตไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่ Generative AI ทำให้การกระทำดังกล่าวทำได้ง่าย และตรวจจับได้ยากขึ้น

นักศึกษาต้องเข้าใจเส้นแบ่งทางจริยธรรมนี้อย่างแท้จริง นั่นคือต้องสามารถใช้ AI ในฐานะผู้ช่วยระดมสมอง ผู้ช่วยค้นคว้าเบื้องต้น หรือบรรณาธิการช่วยขัดเกลาภาษาได้ แต่ต้องไม่ใช่ AI ในฐานะผู้เขียนแทน (Ghostwriter) การคัดลอกและส่งผลงานที่ AI สร้างขึ้นทั้งหมดหรือส่วนใหญ่ อันถือเป็นการกระทำที่เทียบเท่ากับการลอกเลียนวรรณกรรม (Plagiarism) และเป็นการบั่นทอนเป้าหมายหลักของการศึกษา ส่งผลให้ขาดการพัฒนาความสามารถในการคิด วิเคราะห์และสังเคราะห์ด้วยตนเอง

เพื่อรับมือกับความท้าทายนี้ คณาจารย์จำเป็นต้องปรับวิธีการวัดประเมินผลให้เหมาะสม ไม่ควรประเมินผลโดยตรงจากงานที่นิสิตหรือนักศึกษาสามารถใช้เครื่องมือทางปัญญาประดิษฐ์ตอบได้ (สำนักบริหารวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2023) และหันไปเน้น

การประเมินที่อิงกระบวนการ การประยุกต์ใช้ความรู้ในบริบทจริง และการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ AI ทำแทนได้ยาก (Rudolph et al., 2023) เช่น การอภิปรายในชั้นเรียน การทำโครงงานกลุ่ม หรือการนำเสนอผลงานที่ต้องตอบคำถามเชิงลึก นอกจากนี้การใช้เครื่องมือตรวจจับ AI ควรทำด้วยความระมัดระวังสูงสุด โดยใช้เป็นเพียงข้อมูลประกอบการพิจารณาเท่านั้น ไม่ใช่หลักฐานตัดสินเพียงอย่างเดียว เนื่องจากเทคโนโลยีดังกล่าวยังมีอัตราความผิดพลาดที่น่ากังวล

มิติที่ 3 ความเสมอภาคและความยุติธรรมเชิงอัลกอริทึม (Equity and Algorithmic Justice)

การนำเทคโนโลยีใด ๆ เข้ามาใช้ในระบบการศึกษาจำเป็นต้องพิจารณาถึงผลกระทบต่อความเสมอภาคอย่างรอบด้าน AI ก็เช่นกัน หลักการนี้มุ่งเน้นการสร้างหลักประกันว่า AI จะไม่กลายเป็นเครื่องมือที่ขยายช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาให้กว้างขึ้น (UNESCO, 2023) ความท้าทายในมิตินี้มีสองส่วนหลักคือ อคติที่แฝงมากับอัลกอริทึม และความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึง

สำหรับนักศึกษา ในฐานะผู้ที่ต้องได้รับการส่งเสริมให้เป็นผู้ใช้ AI ที่มีวิจารณญาณ ควรตระหนักว่าผลลัพธ์จาก AI มาจากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้เรียนรู้ (Training Data) ซึ่งอาจมาจากอินเทอร์เน็ตที่อาจไม่ครอบคลุมด้านหรือมีความโน้มเอียง (Bias) ตามกระแสสังคม (พิริยะ อุดมฉินท์, 2567) รวมถึงควรเรียนรู้ที่จะตั้งคำถามต่อผลลัพธ์เหล่านั้น และแสวงหาข้อมูลจากมุมมองที่หลากหลายเพื่อสร้างความเข้าใจที่สมดุล

สำหรับคณาจารย์และสถาบันการศึกษาต้องมีหน้าที่ในการส่งเสริมความยุติธรรมเชิงอัลกอริทึม โดยอาจเริ่มจากการเลือกใช้เครื่องมือ AI ที่มีความโปร่งใสในเรื่องข้อมูลที่ใช้ฝึกฝน และที่สำคัญคือการออกแบบการเรียนรู้ที่ไม่สร้างความได้เปรียบเสียเปรียบจากการเข้าถึงเครื่องมือ AI ที่แตกต่างกัน เช่น แบบฟรี หรือ แบบเสียเงิน สถาบันการศึกษาควรพิจารณาจัดการเข้าถึงเครื่องมือพื้นฐานอย่างเท่าเทียม และคณาจารย์ควรเน้นย้ำให้นักศึกษาใช้ AI เป็นเครื่องมือเสริม โดยมีประเด็นการประเมินผลยังคงอยู่ที่ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของตัวผู้เรียนเอง

มิติที่ 4 การปกป้องข้อมูลและความเป็นส่วนตัว (Data Privacy and Confidentiality)

ความสะดวกสบายของแพลตฟอร์ม AI สาธารณะมักต้องแลกมากับข้อมูลของผู้ใช้ ซึ่งอาจถูกนำไปใช้ในการฝึกฝนแบบจำลองต่อไปโดยที่ผู้ใช้ไม่ทราบ การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลที่เป็นความลับของสถาบัน และทรัพย์สินทางปัญญาจากงานวิจัย จึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

นักศึกษาจะต้องได้รับการปลูกฝังให้มีสุขภาวะทางดิจิทัลที่ดี (Digital Hygiene) โดยการหลีกเลี่ยงการป้อนข้อมูลที่ละเอียดอ่อน เช่น ข้อมูลส่วนตัว ข้อมูลทางการเงิน ความคิดเห็นทางการเมือง หรือข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลอื่นลงในแพลตฟอร์ม AI สาธารณะโดยไม่จำเป็น

โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลจากงานวิจัยที่ยังไม่ได้รับการตีพิมพ์ซึ่งถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่ต้องได้รับการคุ้มครอง การอ่าน และทำความเข้าใจนโยบายความเป็นส่วนตัวของเครื่องมือที่ใช้จึงเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็น

คณาจารย์และสถาบันการศึกษาควรมีบทบาทเชิงรุกในการแนะนำหรือจัดหาแพลตฟอร์ม AI ที่ปลอดภัย และอาจมีการทำข้อตกลงกับผู้ให้บริการเพื่อคุ้มครองข้อมูลของสถาบันโดยเฉพาะ (Enterprise Version) นอกจากนี้ต้องมีการกำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลที่ละเอียดอ่อน เช่น ผลการเรียนของนักศึกษา หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ควรรู้ไปกับการสร้างความตระหนักรู้ถึงความเสี่ยงด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้ AI เป็นเครื่องมือ

มิติที่ 5 การเรียนรู้โดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Human-Centered Pedagogy)

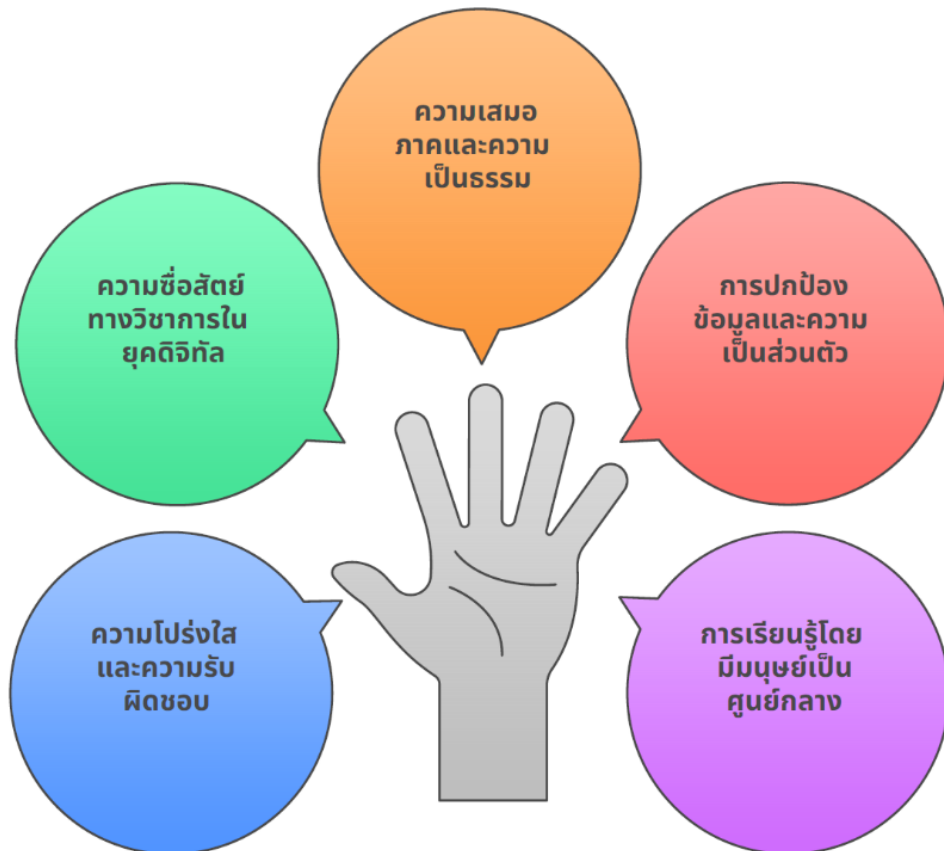
เป้าหมายสูงสุดของการนำ AI มาใช้ในการศึกษาไม่ใช่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตผลงาน แต่เพื่อยกระดับและส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์ (Human Augmentation) (Salvagno et al., 2023) หลักการนี้เน้นย้ำว่า เทคโนโลยีต้องทำหน้าที่รับใช้กระบวนการเรียนการสอน ไม่ใช่เข้ามาแทนที่หัวใจของการเรียนรู้ซึ่งคือการเติบโตทางปัญญาและคุณธรรมของผู้เรียน

นักศึกษาควรได้รับการสนับสนุนให้ใช้ AI เพื่อสำรวจหัวข้อที่ซับซ้อนให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น หรือเพื่อเอาชนะอุปสรรคทางการเรียนรู้ส่วนบุคคล เช่น การใช้ AI ช่วยอธิบายแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ที่ยาก หรือการใช้เป็นคู่มือฝึกสนทนาเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษา ขณะเดียวกัน นักศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะที่ AI ยังทำแทนไม่ได้ (Human-centric Skills) เช่น ความฉลาดทางอารมณ์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น ความคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรมและการตัดสินใจเชิงจริยธรรม ดังที่ กิตสุธณ สังขสรวรรณ (2567) ได้กล่าวว่า การเป็นผู้สร้างสรรค์ควรมาจากผลงานที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์

บทบาทของคณาจารย์ในมิตินี้คือการเป็น “ผู้ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้” โดยอาจออกแบบกิจกรรมโดยให้นักศึกษาใช้ AI เป็น “คู่คิด” (Sparring Partner) เพื่อกระตุ้นให้เกิดการตั้งคำถามที่ท้าทายและนำไปสู่การอภิปรายเชิงวิพากษ์ในชั้นเรียน การเน้นย้ำให้นักศึกษาไตร่ตรองและสะท้อนคิด (Metacognitive Reflection) เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของตนเองเมื่อมี AI เป็นผู้ช่วย จะช่วยให้นักศึกษากลายเป็นผู้เรียนรู้ที่ตระหนักรู้ในตนเอง และสามารถกำกับการเรียนรู้ของตนเองได้ตลอดชีวิตซึ่งเป็นเป้าหมายที่แท้จริงของการศึกษาระดับอุดมศึกษา

องค์ความรู้ใหม่

กรอบแนวทางเชิงจริยธรรม 5 มิติ สำหรับอุดมศึกษา อธิบายองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของ 5 มิติ แสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวทางเชิงจริยธรรม 5 มิติ สำหรับอุดมศึกษา

จากภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวทางเชิงจริยธรรม 5 มิติ สำหรับอุดมศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

1. ความโปร่งใสและความรับผิดชอบ นั่นคือผู้ใช้ต้องเปิดเผยการใช้ AI และตรวจสอบข้อเท็จจริง
2. ความซื่อสัตย์ทางวิชาการในยุคดิจิทัล คือการใช้ AI เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ ไม่ใช่ทดแทน
3. ความเสมอภาคและความเป็นธรรม ลดอคติ และสนับสนุนการเข้าถึงอย่างเท่าเทียม
4. การปกป้องข้อมูลและความเป็นส่วนตัว ด้วยการหลีกเลี่ยงการป้อนข้อมูลที่เป็นความลับหรือระบุตัวบุคคล และ
5. การเรียนรู้โดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง คือการเสริมทักษะคิดเชิงวิพากษ์ ความคิดสร้างสรรค์ และคุณธรรม

สรุป

AI ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบอุดมศึกษาอย่างถาวร การห้ามใช้หรือเพิกเฉยต่อเทคโนโลยีนี้ไม่ใช่คำตอบ สถาบันควรมุ่งชี้แนะการใช้ AI ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยยึดหลักความโปร่งใส ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม และการเรียนรู้ที่มุ่งยกระดับคุณค่ามนุษย์ กรอบแนวทางเชิงจริยธรรม 5 มิติที่นำเสนอในบทความนี้สามารถใช้เป็นฐานในการกำหนดนโยบาย ส่งเสริมวัฒนธรรมการใช้ AI อย่างมีความรับผิดชอบ และเตรียมผู้เรียนให้พร้อมสำหรับอนาคตที่เทคโนโลยีและมนุษย์ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล

เอกสารอ้างอิง

- กิตสุรณ สังขสุวรรณ. (2567). ปัญญาประดิษฐ์และผู้สร้างสรรค์ภายใต้กฎหมายลิขสิทธิ์. *วารสารกฎหมายนิติพัฒน์*, 13(2), 29-52.
- พิริยะ อุดมฉัตร. (2567). การใช้ Generative AI ในการทำวิจัย: แนวทางปฏิบัติและข้อควรระวัง. *วารสารระบบสารสนเทศด้านธุรกิจ (JISB)*, 10(2-3), 6-21.
- สำนักบริหารวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2023). *หลักการและแนวปฏิบัติในการใช้เครื่องมือทางปัญญาประดิษฐ์*. สืบค้น 25 กันยายน 2568, จาก <https://academic.chula.ac.th/storage/images/news/64b63eb35d104.pdf>
- Bozkurt, A. (2023). Generative artificial intelligence (AI) powered conversational educational agents: The inevitable paradigm shift. *Asian Journal of Distance Education*, 18(1), 198-204.
- Cotton, D. R. et al. (2023). Chatting and cheating: Ensuring academic integrity in the era of ChatGPT. *Innovations in Education and Teaching International*, 61(2), 228-241.
- Dwivedi, Y. K., et al. (2023). "So what if ChatGPT wrote it?" Multidisciplinary perspectives on opportunities, challenges and implications of generative conversational AI for research, practice and policy. *International Journal of Information Management*, 71, 102642.
- Mhlanga, D. (2023). The value of ChatGPT in academic writing and research: A comprehensive review of the literature. *SSRN Electronic Journal*, 1-16.
- Rudolph, J. et al. (2023). ChatGPT: Bullshit spewer or the end of Traditional assessments in higher education?. *Journal of Applied Learning & Teaching*, 6, 342-363.
- Salvagno, M. et al. (2023). Can artificial intelligence help for scientific writing?. *Critical Care*, 27(1), 1-5.

- UNESCO. (2023). *ChatGPT and artificial intelligence in higher education: Quick start guide*. Paris, France: UNESCO Publishing.
- Weber-Wulff, D. et al. (2023). Testing of detection tools for AI-generated text. *International Journal for Educational Integrity*, 19(1), 1-39.

